

"ואספת דגנך תירושך ויצהריך" - דגנך מלא תירושך מלא יצהרך מלא.⁷ אתה אומר דגנך מלא תירושך מלא יצהרך מלא, או ואספת דגנך תירושך ויצהרך מפני מיעוט הפירות?⁸ תלמוד לומר: "והשיג לכם דיש את בציר" (ויקרא כו ה) - מקיש דיש לבציר, מה בציר משאתה מתחיל בו אי אתה יכול להניחו, אף דיש משאתה מתחיל בו אי אתה יכול להניחו. דבר אחר: שיהא חורש בשעת קציר וקוצר בשעת חריש וכן איוב אומר: "וטל ילין בקצירי" (איוב כט יט).⁹

דבר אחר: "ואספת דגנך", למה נאמר: "לא ימוש ספר התורה הזה מפיד" (יהושע א ח), שומע אני כמשמעו? תלמוד לומר: "ואספת דגנך" - דרך ארץ דברה תורה, דברי רבי ישמעאל. רבי שמעון בן יוחי אומר: אין לדבר סוף. קוצר בשעת קציר, חורש בשעת חריש, דש בשעת שרב, זורה בשעת הרוח, אימתי אדם למד תורה?

...¹⁰

דבר אחר: ואספת דגנך תירושך ויצהריך, שתהא ארץ ישראל מלאה דגן תירוש ויצהר וכל הארצות דובאות למלאות אותה כסף וזהב, כענין שנאמר: "וילקט יוסף את כל הכסף" (בראשית מז יד), ואומר: "וכימך דבאיך" (דברים לג כה) - שיהיו כל הארצות דובאות כסף וזהב לארץ ישראל.¹¹ דבר אחר: דגנך לך, תירושך לך, יצהרך לך, לא כענין שנאמר: "והיה אם זרע ישראל ועלה מדין ועמלק ובני קדם ועלו עליו" (שופטים ו ג) אלא כענין שנאמר: "נִשְׁפַע ה' בְּיָמֵינוּ וּבְזָרוּעֵ עָזוֹ אִם אֲתָנוּ אֶת דְּגָנְךָ עוֹד מֵאֶלֶל לְאִיבֶיךָ וְאִם יִשְׁתּוּ בְּנֵי נֶכֶד תִּירוֹשֶׁךָ אֲשֶׁר נִגְעַתָּ בּוֹ: כִּי מֵאֲסָפָיו יֵאָכְלֶהוּ וְהִלְלוּ אֶת ה' וּמִקְבָצָיו יִשְׁתַּחֲוּ בְּחִצְרוֹת קִדְשָׁיו" (ישעיה סב ח-ט).¹²

פסיקתא זוטרתא (לקח טוב) דברים פרשת עקב – הם עיקר הבית

"ואהבך" - בזכות אברהם שנאמר בו: "זרע אברהם אוהבי" (ישעיה מא ח). "ויברכך" - בזכות יצחק דכתיב ביה: "ויברך אלהים את יצחק בנו" (בראשית כה). "והרבך" - זה זכות יעקב, שנאמר: "הנני מפרך והרביתך" (שם מח) ... "דגנך תירושך ויצהרך". אלו יסודי הבית שאמר עליהם דוד: "ויין ישמח לבב אנוש להצהיל פנים משמן ולחם לבב אנוש יסעד" (תהלים קד). מלמד שאלה הם עיקר הבית.¹³

מסכת ברכות דף לה עמוד ב – ברכה מיוחדת ליון וללחם, לא לשמן

⁷ פינקלשטיין מסביר ש"מלא" כאן הוא משום שכתוב "דגנך" – "לכל חד וחד מה שצריך לו ברווח", אבל מהמילה "יצהריך" אפשר לחשוב שהיה לחכמים נוסח דומה, בקריאה או שמא גם בכתובה, של "דגניך", "תירושך", היינו סוגים רבים של דגנים, גם מחוץ לחמשת המינים כגון: אורז, דוחן וקיטניות; סוגים רבים של תירוש: יין תפוחים, יין שזיפים וכו'; סוגים רבים של שמנים: שמן שומשמן, שמן אגונים וכו' (ראו פרק במה מדליקין). מה שאגב יכול להיות סיוע נוסף לשיטת הרמב"ם לעיל.

⁸ שיהיה קל ונוח לאסוף את היבול ויסתפקו במועט. ראו פירוש רש"י על הפסוק הסמוך: "ואכלת ושבעת ... שתהא ברכה מצויה בפת שבתוך מעיק ואכלת ושבעת". ועוד בהמשך על הקשר של דגן-תירוש-יצהר ויון "ואכלת ושבעת".

⁹ המדרש מגייס את הברכה שבספר ויקרא פרשת בחוקותי, להוכחה שמדובר על שפע כמותי ממשי של דגן, תירוש ויצהר ומתשובותו אפשר להבין את "מלא" לעיל במובן של מלאות וריבוי ולא של הסתפקות והצטנעות כפי שהצענו. ראו בדרינו [ואכלתם ישן נושן](#) וכן [לחם לשובע](#) בפרשת בחוקותי. את תוספת הפסוק מאיוב: "וטל ילין בקצירי", אפשר אולי להסביר שעונת הקציר תימשך עמוק אל תוך הקיץ והסתיו בהם מתגבר הטל. פשט הפסוק הוא שקצירי הם ענפי העץ שטל הלילה יישאר עליהם גם ביום. ראו דעת מקרא והפרשנים שם.

¹⁰ מדרש זה מוכר אולי יותר מהציטוט שלו בגמרא ברכות דף לה, וכבר חרשו וזרעו וקצרו ודשו בו רבים וטובים במחלוקת ר' ישמעאל ור' שמעון בר יוחאי על היחס בין הקדשת זמן לתורה ולדרך ארץ (עבודה ומלאכה) ואף אנו שלחנו בו יד בדברינו [ואספת דגנך](#) בפרשה זו. ולא נחזור על הדברים כאן. ועל לא ימוש ספר התורה הזה מפיד ראו בדברינו [כי לא תשכח מפי זרעו](#).

¹¹ השורש דב"א הוא יחידאי במקרא ונדיר בשימוש הלשון (מלבד כמה פייטנים) וניתן לפירוש הן לחיוב: שפע, רוויה והן לכאב וזקנה. ראו רש"י על הפסוק בפרשת וזאת הברכה, דברים לג כה: "וכימך דבאך - וכימים שהם טובים לך, שהן ימי תחילתך ימי נעורך כן יהיו ימי זקנתך, שהם דואבים זבים ומתמוטטים. דבר אחר: ... כל הימים אשר אתם עושים רצונו של מקום, יהיו דבאך שכל הארצות יהיו דובאות כסף וזהב לארץ ישראל, שתהא מבורכת בפירות. וכל הארצות מתפרנסות הימנה וממשיכות לה כספם וזהבם".

¹² חסר לנו כאן היצהר אבל הדרשה ברורה. השלישייה דגן-תירוש-יצהר היא מקור העושר של ארץ ישראל. השכנים לוטשים להם עין ומנסים לחמוס ולשדוד אותם, אבל ארצות אחרות יבואו לקנות אותם בכסף מלא ומה שעשה יוסף בארץ מצרים ולטובת עם אחר, ייעשה כאן ולטובת יושבי ארץ ישראל. ועוד נחזור למצרים להלן.

¹³ מדרש/פירוש זה מביא אותנו לתחילת הפרשה, לפסוק: "וְאֶהְיֶה וְיִבְרַךְ בְּךָ פְּרִי בְטֶנֶךָ וּפְרִי אֲדָמְתְךָ דְּגָנְךָ וְתִירוֹשְׁךָ וְיִצְהָרְךָ שֶׁגֵר אֶלְפִיד וְעִשְׂתָּרֶת צֶאֱנָךְ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם לְתֵת לְךָ". יש כאן חיבור נאה עם שלושת האבות להם הובטחה הארץ שתצמיח לבנים דגן תירוש ויצהר; ויש כאן גם אזכור של הפסוק בתהלים: "ויין ישמח לבב אנוש להצהיל פנים משמן ולחם לבב אנוש יסעד" שמציין את התכונה המיוחדת של כל אחד מהשלישייה, פסוק שעוד נזכיר להלן. ועיקר הדרשה היא שאלה השלושה הם "עיקר הבית". וכבר קדם לו פירוש אבן עזרא שהבאנו לעיל: "ופרי אדמתך - הזכיר דגן תירוש ויצהר שהם עיקר". ראו גם פירוש רד"ק שמואל א ח טו (נאום שמואל לעם): "ומה שאמר שדויתכם וכרמיכם וזיתים כי הם עיקר המחיה וכן אמר דגן תירושך ויצהרך". ובפירושו ליואל א י: "וזכר דגן תירוש ויצהר כי אלה הג' הם רוב חיי האדם".

מאי שנא יין? אילימא משום דאשתני לעלויא, אשתני לברכה? והרי שמן, דאשתני לעלויא ולא אשתני לברכה! ... אמר מר זוטרא: תמרא - זיין, משחא - לא זיין. ... חמרא סעיד, ומשחא לא סעיד.¹⁴

וחמרא מי סעיד? והא רבא הוה שתי חמרא כל מעלי יומא דפסחא כי היכי דנגרריה ללביה וניכול מצה טפי! - טובא גריר, פורתא סעיד.¹⁵ - ומי סעיד כלל? והכתוב: "ויין ישמח לבב אנוש ... ולחם לבב אנוש יסעד וגו' " (תהלים קד טו) נהמא הוא דסעיד, חמרא לא סעיד.¹⁶ - אלא: חמרא אית ביה תרתי - סעיד ומשמח, נהמא - מסעד סעיד, שמוחי לא משמח.¹⁷

אי הכי נברך עליה שלש ברכות! לא קבעי אינשי סעודתייהו עלויה. אמר ליה רב נחמן בר יצחק לרבא: אי קבע עלויה סעודתיה מאי? אמר ליה: לכשיבוא אליהו ויאמר אי הויה קביעותא, השתא מיהא בטלה דעתו אצל כל אדם.¹⁸

רמב"ן דברים יא טו פרשת עקב -

ואכלת ושבעת - הרי זו ברכה אחרת, שתהא ברכה מצויה בפת שבתוך מעיך ואכלת ושבעת, לשון רש"י.¹⁹ ורבי אברהם אמר: ואכלת ושבעת - שב אל דגנך תירושך ויצהרך, לא אל הקרוב שהוא עשב בשדך.²⁰ והנכון בעיני שהוא שב אל הכל, ואכלת ושבעת דגן ותירוש ויצהר וגם בני צאן ובקר. ובספרי (עקב טו) ואכלת ושבעת, כשבהמתך אוכלת ושבעת עובדת האדמה, וכן הוא אומר (משלי יד ד) ורב תבואות בכח שור וכו'.²¹ דבר אחר: מן הולדות, אף על פי שאין ראייה לדבר זכר לדבר, שנאמר: "ובאו ורננו במרום ציון ונהרו אל טוב ה' על דגן ועל תירוש ועל יצהר ועל בני צאן ובקר וגו' ", (ירמיה לא יא). וזהו הנכון.²²

רשב"ם שמות כב כח פרשת משפטים - האזכור בספר שמות

"מלאתך ודמעך לא תאחר" - זהו שכתוב: "ראשית דגנך תירושך ויצהרך". המלאה - תרומת התבואה, כדכתיב: "המלאה הזרע". ודמעך - הוא התירוש ושמן זית יצהר שהם צלולין כעין דמעה ומזוקקים.²³

¹⁴ הגמרא שואלת מה ייחודו של היין שיש עליו ברכה מיוחדת: "בורא פרי הגפן" (וכך גם ללחם: "המוציא לחם מן הארץ"), בעוד שלשמן אין (ומברכים עליו "שהכל" או לשיטה אחרת שלא התקבלה להלכה: "בורא פרי העץ"). ותשובתה היא תחילה שהיין מיוצר ואילו השמן לא, ובהמשך תשובה נוספת שהיין סועד, היינו נותן הרגשה של שובע, והשמן לא.

¹⁵ ממשיכה הגמרא לשאול על יין אם הוא "סועד" או לא, שהרי רבא היה שותה בערב פסח על מנת שיאכל את המצה לתיאבון (ומה על ארבע הכוסות?). והתשובה היא שמעט יין סועד והרבה יין מביא לרצון לאכול (גריר). האם זה הניסיון שלנו עם יין?

¹⁶ הגמרא לא מרפה ושואלת מהפסוק בתהלים שהיין משמח לבב בעוד שהלחם סועד את הלב. שים לב איך הגמרא מקצרת את הפסוק בתהלים ומשמיטה את הקטע "להצהיל פנים משמן". השמן רק מצהיל פנים ואינו לעניין סעידה.

¹⁷ למסקנת הגמרא, אדרבא, ליין יש אפילו יתרון על פני הלחם, שכן היין גם סועד וגם משמח (ראו קהלת י ט: "לשחוק עשׂים לחם ויין ישמח חיים והפקסוף יענה את הפל"). לפיכך נקבעה לו ברכה ראשונה מיוחדת: "בורא פרי הגפן". כך גם ללחם, אבל לא ליצהר-שמן משום שאינו סועד רק מצהיל פנים (הוא סועד כשטובלים את הלחם בו, ראו בגמרא שם).

¹⁸ הגמרא ממשיכה לדון שאם היין הוא כה חשוב, למה שלא נברך עליו את ברכת המזון, לפחות את שלוש הברכות הראשונות שהם העיקר: ברכת הזן, ברכת הארץ ובונה ירושלים. ראו דברינו [ברכת המזון](#) בפרשת מסעי וכן [ברכת הטוב והמטיב](#) בפרשה זו (עקב). נושא זה אגב נדון בספרות ההלכה בימינו, בלי לחכות לאלוהו, בהם אדם יכול לאכול סעודה שלימה מזינה וסועדת, בלי לחם (ועל פסטה נראה שהסכימו רבים לברך). סוף דבר, הבאנו גמרא זו על מנת להראות את השלישייה: דגן-תירוש-יצהר גם בעולם הברכות. השמן-יצהר יוצא כאן אמנם בדרגה נמוכה יותר, אין לא ברכה ראשונה מיוחדת, ובהמשך הסוגיה שם קובעת הגמרא ששתיית שמן (כמות שהוא) אפילו מזיקה: "אוזוקי מזיק ליה!", אבל מדרשים רבים מדגישים את השימוש הרב שיש בשמן, בהשוואה עם היין למשל, שהוא טוב לסיכה, לטיבול מאכלים, למאור, לריח וכו'. השמן היה האנרגיה של העולם העתיק. ראו דברינו [שמן הזית](#) וכן [ברכת אשר](#) בפרשת ויחי.

¹⁹ חזרנו אל הפסוק בראש הדף והפעם בקריאה רציפה עם הפסוק הצמוד אליו: "וְנִתְּתִי מִטֶּר אֶרְצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה וּמִלְקוֹשׁ וְאֶסְפֹּת דְגָנְךָ וְתִירוֹשְׁךָ וְיִצְהָרְךָ: וְנִתְּתִי עֵשֶׂב בְּשֹׁדֶךָ לְבַהֲמֹתֶךָ וְאֶכְלֹת וּשְׂבַעְתָּ". יש כאן עירוב של אכילת האדם והבהמה. רש"י פותר עירוב זה בדרשה ש"אכלת ושבעת" הוא עניין לעצמו: שתהיה שביעה באכילה. שתהיה אכילה מבורכת ומשביעה.

²⁰ אבן עזרא מחבר את "ואכלת ושבעת" עם "ואספת דגנך תירושך ויצהרך". הפסיק הכתוב באכילת הבהמה שגם היא נהנית מהשפע החקלאי ותורמת לו, וחזר הכתוב לאכילת האדם.

²¹ שיטת רמב"ן המתבססת על מדרש ספרי היא שאכילת הבהמה והאדם קשורים ומשולבים זה בזה ולא בכדי מערבב הכתוב ביניהם.. אין להפריד בין יכול הארץ המיועד לאדם: דגן, תירוש ויצהר ובין "עשב בשדך" המיועד לבעלי החיים, אומר רמב"ן, הכל שב אל הכל, הכל בונה ומקיים את ואכלת ושבעת "וזהו הנכון". וחו"ח גם לשלילה, ראו פסחים קיח ע"א שבשעת מחסור ומצוקה האדם אוכל את עשב השדה: "אני וחמורי נאכל באבוס אחד ...".

²² והדברים מתקשרים לנבואת ירמיהו שמשלבת גם היא את השפע לאדם עם השפע לבהמה, ששניהם גם מביאים וולדות לעולם בזכות השפע החקלאי. וכבר הרחבנו בנושא זה בדברינו [ואכלת ושבעת](#) בפרשה זו בשנה האחרת.

²³ ראו בדומה (וקצת שונה) פירוש אבן עזרא על הפסוק: "מלאתך כנוי לתירוש, ודמעך כנוי ליצהר. והגאון רב סעדיה אמר, כי מלת מלאתך כוללת המלאה מן הזרע והמלאה מן היקב. ואמר, כי דמעך רמז ליצהר, כי כאשר יודך הזית הוא יורד טיפות כמו הדמע. והנה פירש זה הכתוב במקום אחר: והוא ראשית דגנך תירושך ויצהרך (דברים יח ד)". ספר שמות קודם לספר דברים וגם לספר במדבר. אמנם, אין הוא נוקט לשון: דגן תירוש ויצהר שמצינו במקומות רבים בתנ"ך, אבל מזכיר "מלאה" ו"דמעה" (או "דמע") שמבין שניהם, כפירוש רשב"ם, מנחם, אבן עזרא או רס"ג, מצויה השלישייה שלנו.

שכל טוב (בובר) שמות א יא פרשת שמות – ערי מסכנות במצרים

ויבן ישראל ערי מסכנות לפרעה.²⁴ דרך הפשט מדבירו על אופן אוצרות דגן תירוש ויצהר, ודומה לדבר: "ואת כל ערי המסכנות אשר היו לשלמה" (מלכים א ט יט).²⁵

יואל פרק ב פסוקים יח-יט

וְיָקָמָה ה' לְאַרְצוֹ וַיִּחַמַל עַל עַמּוֹ: וַיַּעַן ה' וַיֹּאמֶר לְעַמּוֹ הֲנִי שָׁלַח לְכֶם אֶת הַדָּגָן וְהַתִּירוֹשׁ וְהַיִּצְהָר וַיִּשְׁבַּעְתֶּם אֹתוֹ וְלֹא אֶתֶן אֶתְכֶם עוֹד חֶרֶף בְּגוֹיִם:²⁶

פירוש אלשיך: ויען ה' ויאמר לעמו וכו'. דעו כי לא בטבע תושעו כי אם בהשגחה ... לא בשביל מנחה ונסך לה' כי אם על הנוגע לכם להנאתכם את הדגן וכו' ... "ושבעתם אותו" ... שאתם תשפיעו שביעה בדגן. שלא אחר אכול שיעור שביעה תהיו שבעים, כי אם כך היה הדגן היה משביע אתכם, כי אם שאתם תשביעו אותו. וזהו "ושבעתם אותו" והוא מה שמפרש אחרי כן, באומרו: "ואכלתם אכול ושבעו" שיהיו אוכלים ושבעים, כי לא אחר האכילה יבוא השבע, כי אם שמהלגימא הראשונה תהיו אוכלים ושבעים ... כמאמרם ז"ל על רות שבמה שלקח בשלשה ראשי אצבעותיו אכלה ותשבע ותותר וכו'.²⁷

הושע פרק ב פסוקים כג-כד

וְהִיא בַיּוֹם הַהוּא אֶעֱנֶה נְאֻם ה' אֶעֱנֶה אֶת הַשָּׁמַיִם וְהֵם יַעֲנוּ אֶת הָאָרֶץ: וְהָאָרֶץ תִּעֲנֶה אֶת הַדָּגָן וְאֶת הַתִּירוֹשׁ וְאֶת הַיִּצְהָר וְהֵם יַעֲנוּ אֶת יִזְרְעֵאל:

פירוש מצודת דוד: והארץ תענה - כי בעבור יבשות הארץ כאלו הזרעים ועץ פרי שואלים להצמיח ולשאת פרי ותשיב הארץ על שאלתם להצמיח וכו': והם יענו את יזרעאל - את ישראל אשר זרעם האל והפיצם על פני כל הארץ השואלים על הצמחת הזרעים וכו'. הנה הדגן והתירוש והיצהר ישיבו על שאלתם ויצמחו וישאו פרי:²⁸

שָׁמְעוּ דְבַר ה' גוֹיִם וְהִגִּידוּ בְּאֵיִים מִמְּרָחֵק וְאָמְרוּ מִזֶּרֶה יִשְׂרָאֵל יִקְבְּצֵנוּ וַיִּשְׁמְרוּ כְּרַעַה עֲדָרוֹ: כִּי פָדָה ה' אֶת יַעֲקֹב וַיִּגְאֹלוּ מִיַּד חֹזֵק מִמֶּנּוּ: וּבָאוּ וְרִנְנוּ בְּמִרוֹם צִיּוֹן וְנִהְרֹוּ אֶל טוֹב ה' עַל דָּגָן וְעַל תִּירוֹשׁ וְעַל יִצְהָר וְעַל בְּנֵי צֹאן וּבָקָר וְהִיטָה נַפְשָׁם כִּגְן רוֹה וְלֹא יוֹסִיפוּ לְדַאֲבָה עוֹד: אִז תִּשְׁמַח בְּתוֹלָה בְּמַחֹול וּבְחָרִים וְזִקְנִים יַחְדוֹ וְהִפְכֵתִי אֲבָלָם לְשִׁשׁוֹן וְנַחֲמַתִּים וְשִׁמַּחְתִּים מִיְגוֹנָם: וְרוּיָתִי נָפֶשׁ הַכֹּהֲנִים דָּשׁוֹן וְעַמִּי אֶת טוֹבִי יִשְׁבְּעוּ נְאֻם ה': כֹּה אָמַר ה' קוֹל בְּרָמָה נִשְׁמָע נְהִי כִּי תִמְרוּרִים רָחַל מִבְּכָה עַל בְּנֵיהָ מֵאַנְהָ לְהַנְחִם עַל בְּנֵיהָ כִּי אֵינָנוּ: כֹּה אָמַר ה' מִנְעִי קוֹלְךָ מִבְּכִי וְעֵינֶיךָ מִדְּמֵעָה כִּי יֵשׁ שֶׁכָּר לִפְעֻלְתֶּךָ נְאֻם ה' וְשָׁבוּ מֵאֶרֶץ אוֹיֵב: וַיֵּשׁ תִּקְוָה לְאַחֲרֵיתֶךָ נְאֻם ה' וְשָׁבוּ בְּנֵים לְגִבּוֹלָם: (ירמיהו לא ט-טו).²⁹

²⁴ בפסוק אין את המילה "ישראל" ולא ברור איך השתרבבה הנה.

²⁵ הפסוק ברור עוד יותר הוא בדברי הימים לב כז-כח בתקופת חזקיהו, שכבר הזכרנו לעיל: "וַיְהִי לִיחְזַקְיָהוּ עֶשֶׂר וְכַבּוֹד הַרְבֵּה מְאֹד וְאַצְרוֹת עֲשָׂה לוֹ לְכֶסֶף וְלְזָהָב ... וּמִסְכָּנוֹת לְתַבּוּאֹת דָּגָן וְתִירוֹשׁ וְיִצְהָר וְכו'". ראו פירוש רשב"ם דברים כח ח, על הפסוק בברכה: "יצו ה' אתך את הברכה באסמיק ובכל משלח ידך וברכך בארץ אשר ה' אלהיך נתן לך", מפרש רשב"ם: "באסמיק - באוצרותיך, שיהו מלאים דגן תירוש ויצהר, כדכתיב: וַיִּמְלְאוּ אֲסַמִּיק שְׁבַע וְתִירוֹשׁ יִקְבִּיךָ יִפְרְצוּ: (משלי ג י)". על משקל 'מדרשים קלאסיים' שמעמתיים "לשעבר" עם "עכשיו" (לשעבר היה כך וכך, ועכשיו כך וכך, לטוב או לרע), אפשר לומר גם כאן, בצירוף שני מקורות אלה: לשעבר במצרים, הייתם ממלאים דגן תירוש ויצהר בערי המסכנות אשר לפרעה, עכשיו, שתכנסו לארץ משלכם, וביותר בתקופת השפע של שלמה וחזקיהו, תזכו לצבור דגן תירוש ויצהר באסמיקם שלכם. ראו תרגום אונקלוס: "ערי מסכנות - בית אוצר" ורש"י מסכים. וראו שוב "המסכנות לתבואת דגן תירוש ויצהר" של חזקיהו.

²⁶ זה פרק הנחמה וההבטחה בעקבות מכת הארבה הגדולה בימי הנביא יואל. ראו בגמרא תענית ה ע"ע שם שהיורה (מורה) ומלקוש ירדו שניהם בניסן והעם חשש לזרוע את מעט התבואה שנתורה בידו.

²⁷ מה שמחזיר אותנו לקשר לעיל בין "ואכלת ושבעת" ובין "ונתתי מטר ארצכם בעתו יורה ומלקוש וַאֲסַפְתָּ דַגְנָךְ וְתִירוֹשְׁךָ וְיִצְהָרְךָ", ובפרט לשיטת רש"י שם שהשביעה לא תהיה מריבוי אכילה כמותי אלא "שתהא ברכה מצויה בפת בתוך המעיים", וכאכילתה של רות המואביה ששבעה והותרה והביאה לחמותה אשר בבית. דגן תירוש ויצהר של איכות. ובדור השפע שלנו (לחלק מהאנושות) נחוצה מאד ברכה זו.

²⁸ הארץ תחילה לגאולה. הארץ היבשה והשוממה נושאת בחובה את הזרעים ואת ייחורי עצי הפרי השואלים ומשוועים לצמוח ולחדש פני האדמה. הארץ פונה לשמים בתחינה לגשם ומרגע שהיא נענית ושובה להצמיח את הדגן התירוש והיצהר, שהם העיקר, הם "חיי האדם", היא עונה את יזרעאל - את זרע ישראל אשר היה נפוץ על פני הארץ ומבקש לשוב ולצמוח בגשם נדבות בארצו. הדגן, התירוש והיצהר שישבו לצמוח בארץ הם ששיבו על שאלתם של ישראל אימתי ואיך תהיה צמיחתם בארצם כמקדם. ראו סיום פירוש מצודות שם: "וזרעתי לי בארץ - כלפי שהיתה זרועה בארץ אחרת הנה אזרעם בארצם". נראה לצרף נבואה זו של יואל לנבואת **הרי ישראל** של יחזקאל.

²⁹ בשבועות אלה של נחמה מקופח באופן בולט חלקו של **ירמיהו הנביא** שהיה עם עם ישראל בשעותיו הקשות, הנביא שיצא לגאול את **שדה ענתות** כאשר ירושלים במצור וסופה קרוב, הנביא שסירב לרדת לבבל ולהינות ממנעמי השלטון שם, הנביא שעודד את

שבת שלום
מחלקי המים

העם להישאר בארץ ולהיצמד אליה גם לאחר רצח גדליהו. הנה גמלנו לו מעט, עוד לפני הפטרת היום השני של ראש השנה שם נקרא פסוקים אלה.